

ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ

(Πηγή: Εφημερίδα Το Βήμα, Παρασκευή 13 Απριλίου 2007, σελ. Α20)

Αναστενάρια (τα) (και: αναστενάρης, αναστενάρα, αναστενάρι ή νεστενάρι): Έτσι καλούνται σε κάποια περί την Αγαθούπολη του Εύξεινου Πόντου και μεσογειότερα αυτής κείμενα χωρία οι θιασώτες περιέργης τινός **οργιαστικής** λατρείας, η οποία θυμίζει ζωηρά τα όργια της **διονυσιακής** τοιαύτης. Τα χωρία, εις τα όποια μέχρι προ τίνος, μέχρι δηλονότι της τελευταίας ανταλλαγής των πληθυσμών, τελούνταν τα όργια αυτά είναι τα ακόλουθα: Ρέσβι, Γαλαζάκι, Προδίβο, Κωστή, Πυργόπλο, όλα ελληνικά και ελληνόφωνα, Βούργαροι, Μούρτσοβο, Γραμματικόβο βουλγαρόφωνα, κείνται δε άπαντα εντός μακράς κοιλάδας, περιβαλλόμενης εκατέρωθεν από υψηλά και δύσβατα βουνά, ένεκα των οποίων και η επικοινωνία προς τα πέριξ είναι εξαιρετικά δύσκολη, όπου από τους Τούρκους η περιφέρεια Κιόρ Καζά ονομάσθηκε, τουτέστι τυφλή επαρχία. Εκτός της περιοχής αυτής, η οποία άπασα πλην του Πυργόπλου ανήκε άλλοτε εις την δικαιοδοσία του μητροπολίτη Σωζοαγαθουπόλεως, ή περί της ο λόγος λατρεία συναντιόνταν και σε μερικά χωριά της επαρχίας Βιζύης, οίον Σοργάς, Άγιο Ιωάννη, Ματσουρά, Πλέτσα, Άγιο Στέφανο, Πίνακα και Άγιο Γεώργιο, ει δε και στο χωρίο Αφκαριού της επαρχίας Αδριανουπόλεως. Και εις άπαντα μεν τα χωρία αυτά, άλλου λιγότερο, άλλου περισσότερο, ασκείτο η λατρεία αυτή, κέντρο όμως αυτής ήταν κυρίως το χωρίο Κωστή.

Η λατρεία συνέπιπτε προς την εορτή κυρίως του αγίου Κωνσταντίνου, σε μερικά όμως χωρία και προς άλλους **αγίους**, όπως τον άγιο Παντελεήμονα εις τα χωρία Προδίβο, Γαλαζάκι και Μούρτσοβο, τον προφήτη Ηλία εις το χωρίο Βούργαροι, τελούνταν δε εις το Κωστή ως εξής: Η λατρεία άρχιζε από της 2ας Μαΐου. Κατά την ημέρα αυτή οι γυναίκες και οι παρθένες με εορτάσιμο στολή λάμβαναν την εικόνα του αγίου Κωνσταντίνου και μετέβαιναν στο εκτός του χωρίου άγιασμα αυτού, το όποιον ήταν περιφραγμένο διά φράκτη και σκιάζονταν από υψηλά δένδρα, είχε δε και παράπηγμα. Τον χώρο του αγιάσματος τούτου οι γυναίκες εκκαθάριζαν από τα χόρτα και την άμμο, επιδιόρθωναν τον φράκτη, άναβαν λαμπάδες και θυμιατά, νίβονταν κατόπιν στο ύδωρ του αγιάσματος ρίπτοντας στην ιερά πηγή νομίσματα και έπειτα έστηναν χορό, μετά το πέρας του οποίου επέστρεφαν εις τα ίδια. Έκτοτε οι χοροί εξακολουθούσαν καθ' εκάστην περί την εσπέρα μέχρι της ημέρας της εορτής του αγίου.

Κατά την προ του αγίου Κωνσταντίνου Κυριακή τελούνταν κοινή εορτή από όλους τους περιόικους των χωρίων σε μια τοποθεσία που ονομάζονταν Τρίπορι , και κειμένη στο φαράγγι, τον ονομαζόμενο Βλάχοβο. Στην τοποθεσία αυτή πολλές πηγές αναβρύουν, εκάστη των όποιων ανήκε και εις ένα των συνεορταζόντων χωρίων ως αγίασμα αυτού, πλησίον δε υπάρχει Ιερόν άλσος, εντός του οποίου κάθε χωρίο είχε δι' εαυτό οικοδομημένο παράπηγμα. Η προσέλευση των χωρικών εις τον Ιερό τόπο γίνονταν εν πομπή. Προηγούνταν η μουσική, αποτελούμενη εκ μεγάλου ιερού τύμπανου, λύρας, αυλού και ασκαύλου, ακολουθούσαν άνδρες κρατούντες θυμιατήρια, με τα οποία θυμιάτιζαν ακατάπαυστα τα ακολουθούντα αναστενάρια, τους **οργιαστές** δηλονότι θιασώτες. Τα αναστενάρια αυτά κρατούσαν στα χέρια τις χορεύουσες εικόνες των αγίων, των οποίων γίνονταν χρήση μόνον κατά την λατρεία αυτή.

Οι εικόνες αυτές, καλούμενες από τους εγχώριους και τους θιασώτες παππούδες, απεικόνιζαν τον Άγιον Κωνσταντίνο και την αγία Ελένη, αυτήν όμως όχι ως συνήθως, αλλά διεζωσμένη την εσθήτα και τον έτερο πόδα ως εν χορώ προτεινούσα. Με εικόνες έφεραν κάτωθεν εκ της ίδιας σανίδας, αρκετά ικανά μακριά λαβή, με τις οποίες κρατούσαν αυτές, τα αναστενάρια, ήσαν δεν επαργυρωμένες ή και επιχρυσωμένες και κοσμούνταν με διάφορα κοσμήματα, οίον χρυσά και αργυρά ενώπια και δακτυλίους και φέλλια και αλυσίδες και αρχαία νομίσματα, και από πάνω καλύπτονταν με ερυθρή σκεπή, η οποία σκέπαζε τους εικονιζόμενους αγίους μέχρι του τραχήλου, έφερε δε προσραμμένους πολυπληθείς ευμεγέθεις αργύρους κώδωνες. Αυτές οι εικόνες και εις τους ναούς βρίσκονταν, αλλ' ιερώτατες θεωρούνταν οι φυλαττόμενες εις τα κονάκια λεγόμενα των παππούδων. Ήσαν δετά κονάκια αυτά ιδιαίτερα δωμάτια εν τη οικία ενός εκάστου αναστενάρη, όπου ήσαν αναρτημένες αυτές οι εικόνες, ενώπιον των οποίων ίσαντο λυχνίες σιδηρές και κρέμονταν λύχνοι άσβεστοι. Ιερότατο όμως

πάντων τούτων των κονακίων θεωρείτο το καλούμενο μεγάλο κονάκι, το όποιο ήταν το δωμάτιο των εικόνων της οικίας του αρχιαναστενάρη. Οι εικόνες αυτές θεωρούνταν κατ'εξοχή θαυματουργές και δια τούτο και κατά τις εορτές, αλλά και οσάκις είχαν ανάγκη της Θείας αντιλήψεως εν καιρώ ασθενειών ή όταν έβλεπαν κακά όνειρα οι χωρικοί και οι χωρικές προσέρχονταν στα κονάκια μετά λαμπάδων, θυμιαμάτων και διαφόρων προσφορών, οίον ελαίου, κηρού, χρημάτων και των τοιούτων, όπως προσκυνήσουν τις εικόνες και ζητήσουν την βοήθειά τους.

Τα προπορευόμενα αναστενάρια ακολουθούνταν από τις οικογένειες των χωρικών, ων εκάστη έφερε μεθ'εαυτής αρνί προς θυσία, άρτο και οίνο. Την πομπή συνόδευαν και οι ιερείς του χωριού. Αφού η πομπή έφθανε εις το Τρίπορι, ανοίγονταν τα κεκλεισμένα αγιάσματα και καθαρίζονταν. Οι Ιερείς τότε έψαλλαν τον αγιασμό, έκαστος εις το αγιασμα του υπό την δικαιοδοσία του χωριού, αναστενάρης δε παριστάμενος αντλούσε νερό και έδιδε προς νίψη και πόση εις τους προσερχόμενους, αυτοί δε προσέφεραν λαμπάδες, θυμίαμα και χρήματα.

Μετά τον αγιασμό οι εικόνες έκαστου χωριού τοποθετούνταν στο ίδιον αυτού παράπηγμα, παρ'αυτές δε τοποθετούνταν τα αναστενάρια, οι δε χωρικοί προσερχόμενοι προσκυνούσαν αυτές ανάβοντας λαμπάδες και προσφέροντας θυμιάματα. Πολλοί τούτων και εξομολογούνταν τότε προς τα παριστάμενα αναστενάρια, ταύτα δε υπεδείκνυαν τον τρόπον του εξιλασμού, όστις συνήθως συνίστατο εις θυσίας και προσφορές χρηματικές. Κατά τον αυτόν χρόνο έξω επί της χλόης τα αρνιά, ευλογηθέντα πρώτον από τους ιερείς, σφάζονταν και ψήνονταν. Οι Ιερείς λάμβαναν ως αμοιβή την πλάτη και το δέρμα. Ακολουθούσε γεύμα, μεθ'οιοι μεν αυτόχθονες ιερείς παρέμεναν, οι δε ξένοι αποπέμπονταν εκ φόβου μήπως τα τελούμενα καταγγείλουν εις τον αρχιερέα. Το γεύμα ακολουθούσε χορός οργιαστικός, όστις άρχιζε και τελούνταν ως εξής:

Εις κάθε παράπηγμα, όπου οι εικόνες, τα αναστενάρια, άνδρες και γυναίκες, έχοντας τα χέρια οριζόντια τεταμένα ή και λευκά μαντήλια κρατώντας άρχιζαν, δύο πρώτα ή τρία, να χορεύουν τον αντικριστό χορό, δεξιά και αριστερά κινούμενα και φωνάζοντας «εχ εχ ιχ ιχ ουχ ουχ». Βαθμηδόν προσέρχονταν και άλλα, ο ρυθμός γίνονταν ταχύτερος και ζωηρότερος, μέχρις ότου εκμανέντα άρπαζαν τις εικόνες και κινούσαν αυτές άτακτα άνω κάτω, δεξιά και αριστερά. Συγχρόνως και οι άλλοι πανηγυριστές έστηναν περίξ χορό υπό τον ήχο της εγχωρίου μουσικής, στο μέσο δ'αυτού τα αναστενάρια εισορμώντας μανικά και άτακτα πηδούσαν, συγχρόνως δε προσέφεραν τις εικόνες προς προσκύνηση σε διαφόρους των χορευτών. Όταν δ'ο ενθουσιασμός κορυφώνονταν, ορμούσαν ακάθεκτα δια μέσου των δασών και του όρους και επέστρεφαν έκαστον στα ίδια. Μετά τούτο και οι λοιποί πανηγυριστές παρελάμβαναν τις οικογένειες των και επέστρεφαν στα χωρία των, όπου εξακολουθούσαν τον χορό μέχρι της πρωίας.

Κατά τις τελετές της πανηγύρεως αυτής καθώς και τις ακολουθούσας αναδεικνύονταν και τα νέα αναστενάρια ως εξής. Κατά την διάρκεια του οργιαστικού χορού των αναστενάρων, άλλοτε εις, άλλοτε δύο ή και περισσότεροι των πανηγυριστών καταλαμβάνονταν από τον οργιαστικό ενθουσιασμό ή κατά την εγχώρια φράση «**τούς έπιανε ό άγιος**» ή «**τούς έγκαλούσε ή εικόνα**». Συνίστατο δε τούτο στο εξής : **Αιφνιδίως άρχιζαν να τρέχουν και να αφρίζουν και να αγριεύουν, κατόπιν κατελαμβάνονταν από σπασμούς και λιποθυμούσαν**. Οι παρόντες τότε κρατώντας λαμπάδας θυμιάτιζαν αυτούς, έως ότου συνελθόντες εκ της λιποθυμίας αναπηδούσαν ορμητικά, άρπαζαν την εικόνα του αγίου και πηδώντας έξαλλοι και χορεύοντας τρέπονταν στα όρη, όπου και κατέπαυε η διέγερση εκ της εξαντλήσεως. Μετά την πάροδο του οργιασμού ουδέν συνήθως των τελεσθέντων θυμούνταν. Οι νέοι ούτοι φοιβόληπτοι αποτελούσαν τα υποψήφια νέα μέλη του θιάσου των αναστενάρων.

Μετά τα προκαταρκτικά αυτά στάδια, κατά την εβδομάδα της εορτής του αγίου Κωνσταντίνου και ιδίως κατά την παραμονή, πάντες οι κάτοικοι φρόντιζαν να φέρουν ξύλα, τα όποια συσώρευαν στην πλατεία του χωριού σε μεγάλο σωρό. Ο αρχιαναστενάρης εν τω μεταξύ αγοράζε με τα κοινά χρήματα ταύρο τριετή τέλειο, την δε παραμονή της εορτής του αγίου πομπή, αναχωρώντας από την οικία του αναστενάρη, παραλάμβανε τον ταύρο αυτόν και τον οδηγούσε μπροστά του Ιερού βήματος της εκκλησίας, και το πρόσδενε σε κρίκους

επίτηδες προσηλωμένους. Αποτελούνταν η πομπή εκ των αναστεναρίων που κρατούσαν τις εικόνες και χόρευαν, των οποίων προηγούνταν η συνήθης μουσική και βαστάζοντας τα θυμιατήρια άνδρες, ακολουθούσε ο λαός πανδημεί. Εις τον αυτό τόπο προσδένονταν και οι ταύροι, όσους είχαν τάξει ιδιώτες. Τα αρνιά και τα πρόβατα, αφού ευλογούνταν από τον ιερέα, οδηγούνταν στις οικίες, όπου και σφάζονταν. Μετά την πρόσδεση του ιερού θύματος διαλύονταν.

Την εσπέρα της αυτής ημέρας το πλήθος συγκεντρώνονταν προ της οικίας του αρχιαναστενάρη. Αφού δε **έπιναν αρκετά**, ξεκινούσαν εν πομπή, προπορευμένης της μουσικής, και έρχονταν σε κάποιο ναό. Εις τούτο εισέρχονταν μόνα τα αναστενάρια, ο δε αρχιαναστενάρης τρις γονατίζοντας προ των εικόνων του Χριστού και της Παναγίας, και των χορευουσών του αγίου Κωνσταντίνου εικόνων, ελάμβανε ανά μία εκ των τελευταίων αυτών και παρέδιδε εις έκαστο των αναστεναρίων, χορευτών την τελευταία δι' εαυτού. Μετά τούτο εξέρχονταν του ναού και διευθύνονταν εν πομπή στην πλατεία, όπου ο σωρός των ξύλων, ο οποίος προηγουμένως αναφθείς είχε ήδη αποτελέσει πυρ και ανθρακιά. Το πυρ της πυράς αυτής θεωρούνταν ιερό και διά τούτο απαγορεύονταν να ανάβουν εξ αυτού τις καπνοσύριγγές τους. Παρά την πυρά άρχιζε τον χορό ο αρχιαναστενάρης, ακολουθούσαν δε τα άλλα αναστενάρια, ενώ πέριξ αυτών ο λαός έστηνε άλλο χορό. Κατά τον χορό τούτο επαναλαμβάνονταν όσα και ανώτερα περιγράφησαν, με την προσθήκη ότι, όταν κορυφώνονταν ο ενθουσιασμός, τα αναστενάρια πηδούσαν γυμνόποδα όπως ήσαν επί της ανθρακιάς και χόρευαν επί μερικά λεπτά επ' αυτής χωρίς να δείξουν ουδέ το ελάχιστο σημείο πόνου από έγκαυμα. Αφού δε ούτως αρκετά χόρευαν, διευθύνονταν σε πομπή στις οικίας των χωρικών, οι οποίες ήσαν όλες ανοικτές. Οι οικοδεσπότες δέχονταν μετά χαράς τα αναστενάρια παρέθεταν σε αυτά τράπεζα. Έως ότου δε παρατεθεί αυτή, τα αναστενάρια χόρευαν τον χορό τους. Κατά τις ευωχίας αυτές άφθονος έρρεε ο οίνος ή το οινόπνευμα, ουχί δε σπανίως και άλλα όργια ακόλαστα εξετρέπονταν, ενώ κατά πάντα τον υπόλοιπο χρόνο και τα αναστενάρια και οι χωρικοί ήσαν εγκρατέστατοι και ηθικώς. Αφού δε κατ' αυτό τον τρόπο περιέρχονταν οικίες του χωρίου, επέστρεφαν εις την πυρά όπου χόρευαν μέχρι κορυφώσεως του όργιασμού, τρέπονταν προς τα έξω του χωρίου, κατευθυνόμενα προς το γειτονικό, ακολουθούντος πλήθους μετά της μουσικής και τίνων οπλοφόρων. Οι κάτοικοι τούτου εξέρχονταν τότε εις απάντηση των αναστεναρίων μετά φανών και λαμπάδων, έχοντας επί κεφαλής τα δικά τους αναστενάρια με τις εικόνες τους. Αφού δε ασπάζονταν αλλήλους εισέρχονταν στο χωρίο φιλοξενούνταν στις οικίες των χωρικών, όπου αφού χόρευαν και αφού είχαν ευχηθεί επέστρεφαν στα ίδια προπεμπόμενοι υπό των χωρικών. Η νυχτερινή αυτή επίσκεψη χαρακτηρίζονταν επίσκεψη του Αγίου προς τον εν τω γειτονικό χωρίο αδελφό του. Ενίοτε νέοι του χωρίου προσπαθούσαν να κόψουν τον δρόμο των αναστεναρίων προς το γειτονικό χωριό, δια να μη φύγει ο Άγιος από το χωριό τους, αλλά σπάνια το κατόρθωναν.

Την επαύριον, εορτή του αγίου, μετά την απόλυση της εκκλησίας, ο ιερεύς μετέβαινε στο αγίασμα του χωριού, όπου έψαλλε αγιασμό παρισταμένου του αρχιαναστενάρη, που κρατούσε την εικόνα του αγίου, την οποία μετά το τέλος του αγιασμού επανάφερε στον ναό. Κατόπιν ο ιερεύς ευλογούσε όλα τα θύματα, που ήταν δεμένα πίσω από το ιερό, ο δε αρχιαναστενάρης με τσεκούρι θυσίαζε τον ταύρο, προσέχοντας ώστε το αίμα να τρέξει στα θεμέλια του ναού. Κατόπι με μαχαίρι έγδερνε και τεμάχιζε τον ταύρο, τα δε κρέατα με πλατύ λουρί από το δέρμα, όσο ήταν αρκετό γι' ένα τσαρούχι, διανέμονταν στις οικίες του χωριού. Αν η ποσότητα δεν επαρκούσε, οι μη λαβόντες λάμβαναν κατά το επόμενο έτος.

Το τσεκούρι και το μαχαίρι που χρησιμοποιούσε ο αρχιαναστενάρης θεωρούνταν ιερά. Κατά την ημέρα αυτή τα αναστενάρια ησύχαζαν, ενώ οι χωρικοί έσφαζαν τα πρόβατά τους και ευχούνταν, άλλοι μεν εντός του χωριού, άλλοι δε εις το αγίασμα.

Την επιούσιο νύχτα επαναλαμβάνονταν ο χορός και τα **όργια** περί την πυρά, καθώς και νυχτερινές εκδρομές και επισκέψεις, διαρκούσαν δε αυτά άνευ διακοπής επί ολόκληρο οκταήμερο. Καθ' όλη δε την διάρκεια της εορτής μπρος από την θύρα κάθε αναστενάρη κρέμονταν φανάρι ως ένδειξη της ιερής ιδιότητας του οικοδεσπότη.

Κατά το τέλος του πανηγυριού τα αναστενάρια περιέρχονταν με πομπή και χορό το χωριό, σταύρωναν τους τέσσερις δρόμους με τις εικόνες και έπειτα επέστρεφαν στην οικία του αρχιαναστενάρη. Αφού δε συμποσίαζαν εκεί, με πομπή πάλι έφεραν και απέθεταν τις εικόνες στο ναό και έληγε το πανηγύρι.

Σημειωτέο ότι στις τελετές αυτές αποφεύγονταν η παρουσία ξένων, γι' αυτό απομακρύνονταν οι μη ντόπιοι ιερείς. **Εάν δε κάποιος των παρισταμένων τολμούσε να περιγελάσει κάτι από τα τελούμενα διέτρεχε τον κίνδυνο να φονευθεί.** Ως δε κατά την τελετή στην Τρίπορι, έτσι και κατά τους χορούς της πυράς, πολλοί παλαιοί βέβηλοι γίνονταν θεόληπτοι, « τους έπιανε ή τους εγκαλούσε ο Άγιος ως καθαρούς», και αναδεικνυόνταν υποψήφια αναστενάρια.

Τα αναστενάρια αποτελούσαν ίδια αδελφότητα, ίδιον **θίασο**, του οποίου αρχηγός ήταν ο αρχιαναστενάρης, εκλεγόμενος εκ των αναστεναρίων του Κωστή, εκ διαδοχής του εκάστοτε πρεσβυτέρου ικανότερου. Διά να γίνει δε κάποιος δεκτός εις τον θίασο αυτό, όχι μόνο έπρεπε πρότερο να τον « έχει πιάσει » ο Άγιος, αλλά και **να εγκριθεί από τον αρχιαναστενάρη και να είναι αρεστός στους υπόλοιπους θιασώτες.** Διήγαν βίο αυστηρό και θεωρούσαν πρόσωπα σεβαστά εις τους χωρικούς. Ως επί το πλείστον ήσαν αγράμματα, εις δε την εκκλησία μόνο κατά την εορτή του Αγίου Κώνσταντίνου και των Φώτων, όταν ψάλλονταν ο μέγας αγιασμός, προσέρχονταν καθώς και οι χωρικοί, οι ερχόμενοι και παρακολουθώντας τα όργια των αναστεναρίων, ούτως ώστε συνέβαινε πολλές φορές η εκκλησία να είναι κενή. Και κατά τις εορτές των Χριστουγέννων εγειρόμενοι πρῶτῶν έτρωγαν απλώς το χριστόψωμο και κατόπιν ευωχούντο να πλησιάζουν στην εκκλησία. **Κανένας από τους αναστενάρηδες δεν εξομολογούνταν και σπάνια μεταλάμβαναν.** Όσες φορές είχαν την ανάγκη της εξομολόγησης, **αποσύρονταν στο δάσος και χαράσσοντας σταυρό επί μεγάλου δέντρου, ενώπιον αυτού εξομολογούνταν τις αμαρτίες τους.** Αντί της εκκλησίας σύχναζαν στα κονάκια των παππούδων, περί των οποίων ειπώθηκε παραπάνω, όπου φυλάσσονταν και οι διάφορες των λάτρων προσφορές και ιδίως στο κονάκι του αρχιαναστενάρη· περί του πλούτου δε τούτων πολλά μυθεύονταν. Οι προσφορές αποτελούσαν περιουσία του θιάσου, εξ αυτών δε μόνον ο αρχιαναστενάρης και τα αναστενάρια μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν για δική τους χρήση.

Εκτός του χορού και των οργίων και των λοιπών, όσα αναφέραμε, τα αναστενάρια και άλλα έργα επιτελούσαν, **έργα ιερέως, ιατρού, μάντεως και χρησμοδότη.** Έτσι **εξομολογούσαν τους προσερχόμενους και άφηναν τις αμαρτίες αντί θυσιών εις τον άγιο, χρησμοδοτούσαν** περί της εκβάσεως υποθέσεων ή ασθενειών, αποκάλυπταν κλέπτες, ερμήνευαν όνειρα, προσκαλούμενοι δε εις ασθενείς σταύρωναν αυτούς δια της εικόνας και και χορεύοντας **ρωτούσαν αυτήν αν ο πάσχων θα ιαθεί ή όχι. Επειδή δε οι χρησμοί αυτών ήσαν ασαφείς και λοξοί,** δια τούτο και η αλήθεια θεωρούσαν από τους χωρικούς αναμφισβήτητη σε οποιαδήποτε έκβαση.

Σε καιρό επιζωοτίας ή άλλης επιδημίας, η οποία **αποδίδονταν σε βρυκόλακα**, τον οποίο εδώ ονόμαζαν σμερδάκι ή γούστρελον, τα αναστενάρια εξέρχονταν με πομπή και χορεύοντας και κρατώντας τις εικόνες καταδίωκαν δήθεν τον βρυκόλακα και πυροβολούσαν αυτόν, ισχυριζόμενα ότι τον βλέπουν εν είδη ασκού πλήρους αίματος. Έπειτα σταύρωναν τις τέσσερις γωνίες του χωριού για να εμποδίσουν την είσοδο του κακού. Προς περισσότερη ασφάλεια στις τέσσερις πλευρές του χωριού υπήρχαν παραπήγματα, αφιερωμένα εις τους παππούδες, εις τα οποία τίθονταν οι εικόνες αυτών για προσκύνηση. Τέλος και στις θεμελιώσεις των οικίων καλούνταν, κατά τις οποίες ο μεν αρχιτέκτονας έσφαζε μελανό πρόβατο στο μέσο του οικοπέδου, τα δε αναστενάρια άναβαν από μια λαμπάδα στις τέσσερις γωνίες της οικίας και θυμιάτιζαν τους παριστάμενους. Έπειτα ο αρχιαναστενάρης έθαβε την κεφαλή του θύματος εκεί, όπου είχε ρεύσει το αίμα, κατόπιν δε άρχιζε ο χορός, ο οποίος διαρκούσε μέχρι την παράθεση του γεύματος. Μετά από αυτό ευχόμενοι απέρχονταν. Σε όλες αυτές τις περιστάσεις τα αναστενάρια φιλοδωρούσαν συνήθως μεν δια **θυσιών προς τον άγιο**, αλλά και με άλλες διάφορες προσφορές.

Η πίστη των γυναικών στα όργια και στις τελετές των αναστενάρων και την αποτελεσματικότητα των για την εξασφάλιση της ευημερίας του χωρίου και απέναντι παντός καλού ήταν απόλυτη, πίστευαν δε ότι πάσα παραμέληση αυτών ήθελε να επηρεάσει και την υγεία του τόπου και την ευφορία της γης και την ευκρασία του καιρού και των ποιμνίων την ευδοκίμηση. Διά τούτο και παρά πάσες τις νουθεσίες και τους διωγμούς των αρχιερέων έμεναν πάντοτε πιστοί στην τήρηση των αρχαίων αυτών εθίμων. Ούτε ποτέ εξαναγκάστηκαν από τις επιτόπιες αρχές, με την επέμβαση των αρχιερέων, ν' απέχουν από τα όργια, ισχυρίζονταν ότι επήλθε στην χώρα τους φοβερή δυστυχία. Όταν και μόλις εύρισκαν ευκαιρία άρχιζαν και πάλι τις τελετές. Σε αυτούς ακούγονται και ανέκδοτα μερικά, μαρτυρώντας ότι και μεταξύ των αναστεναρίων δεν έλειπαν οι απατεώνες, αλλά και μεταξύ των χωρικών οι νηφαλιότεροι και οι δύσπιστοι.

Των αναστεναρίων αυτών και των λατρευτικών τους οργίων δεν είναι άγνωστα και παλαιότερα ίχνη. Ήδη ο Νικήτας ο Χωνιάτης ομιλώντας περί της επαναστάσεως των Βουλγάρων, κατά τα τέλη του ΙΒ' αιώνας, Πέτρου και Ασάν επί της βασιλείας του Ισαακίου, αναφέρει **δαιμονοπλήκτους τινές χρησιμοδότες**, οι οποίοι έφεραν όλα τα χαρακτηριστικά των σημερινών αναστεναρίων. Κατά τις ειδήσεις του Χωνιάτη, ο Πέτρος και ο Ασάν θέλοντας να κινήσουν τα διστάζοντα πλήθη των Βουλγάρων σε αποστασία από τους Βυζαντινούς έκτισαν πρώτον ναό επ' ονόματι του αγίου Δημητρίου, εις δε τον ναό τούτο συγκεντρώνοντας «πολλούς τών δαιμονοπλήκτων έξ έκατέρου γένους, αίμωπτους καί διαστρόφους τās κόρας, λυσιχαίτας, καί τάλλα άκριβώς διασώζοντας, όπόσα οί τοίς δαίμοσι κάτοχοι διαπράττονται» υπέβαλαν σε αυτούς να πουν ότι ο άγιος Δημήτριος εγκαταλείποντας την Θεσσαλονίκη εγκαταστάθηκε στον νέο ναό και ημδόκησε να ελευθερώσουν το έθνος των Βουλγάρων και των Βλάχων. Και εξακολουθεί ο Χωνιάτης περιγράφοντας τον τρόπο, καθ' ον **χρησιμοδότησαν** οι δαιμονόπληκτοι αυτοί: «άναχωχευόμενοι δέ πρός βραχύ οί παράφοροι ούτοι, καί αίφνης τὸ πνεῦμα πλείον συλλέγοντες, έπιληπτεούμενοι αύθις διεσοβούντο καί έβών ένθεαστικόν καί διάτορον μη εΐναι τὸ άπό τούδε έδρας άκμήν, άλλ' όπλα μετά χείρας λαβεΐν καί Ρωμαίους όμοσε χωρεΐν.... υπό θεοπρόπων οϋν τοιούτων όλον τὸ γένος έξομιληθέντες τών όπλων άπαντες γίνονται». Χαρακτηριστικά επίσης είναι όσα παρέχει ο δημώδης κώδιξ, ο οποίος μας διασώζει και την δημώδη ονομασία των δαιμονοπλήκτων τούτων, **ψυχάρια**. «Καί έν αύτῷ πολλούς δαιμονοπλήκτους άτινα καί ψυχάρια όνομάζουσι, περισυνάξαντες άπό διαφόρων γενών, καί έτέρους άναξομαλίους καί κουτρούλους κωραγίους, πράρτοντας όσα καί οί δαιμονικοί ποιοϋσι, τύπτοντες έαυτούς μετά σιδήρων». Και αυτά μεν οι κώδικες του Χωνιάτη. Εξήντα δε ή εβδομήντα έτη μετά ταύτα η ανωνύμου Σύνοψις χρονική ην εξέδωσε ο Σάθας (Μεσαιωνική βιβλιοθήκη τ. Ζ' σ. 371), περί των αυτών γεγονότων ομιλούσα, **ασθενάρια** αυτούς αποκαλεί, πιθανώς εκ παραφθοράς του ονόματος **αναστενάρια**. Είναι λοιπόν πρόδηλο ότι πρόκειται περί των σημερινών αναστεναρίων, των οποίων κατά μεν τον ΙΒ' αιώνα έχουμε το όνομα **ψυχάρια**, κατά δε τον ΙΓ' το όνομα **ασθενάρια**, ήτοι **αναστενάρια**.

Εκτός των ανωτέρω ο συνάδελφος Ι. Παπαδόπουλος επέστησε την προσοχή μου επί ανεκδότη του κειμένου *Θεοδώρου του Δούκα του Λάσκαρι* (κωμωδία εις τον βασιούλον αυτού, κάκιστο και χειρίστο όντα. Paris. Supl. Grec. 472 f. 102 v - 103r), όπου γίνεται υπαινιγμός περί του Αΐμου ως πηγής **μαγγανειών**. « Έμáινετο, μεν οϋν », λέγει ό Θεόδωρος, « διά τὸν παιδαγωγόν του, εκείνος όρῶν με φιλοσοφούντα καί έξήπτε τήν φαρμακείαν· οΐμαι γάρ πάλαι, καί μαγγανείας έγίνωσκεν τῷ τών βουλγαρικῶν όρίων πρὸ καιροϋ παρατρίψας βουνῷ. Αΐμῳ τούνομα, ῶ διαπράττονται εκείνων τὰ θρακικά, καί έπωδαΐς. εκείθεν καταμιανθείς, ήν όλως δαιμονικός, ῶστε καί τήν πολιάν βαθέως κατέβαπτεν· κόπρον γάρ διαφόρων ζῶων κατακινρῶν καί άλείφων αύτήν έτεχνάζετο τή βαφή τήν νεότητα ». Εν τούτοις δεν είναι αδύνατον ο υπαινιγμός να αφορά εις τους κατά τόν ΙΒ' αιώνα σναφανέντας παρά τους Βουλγάρους και εν βόρεια Θράκη εν γένει Ευχίτες, τους προδρόμους των Βογομίλων, περί των οποίων ομιλεί και ο Ψελλός εις το « **Περί ένεργείας δαιμόνων** » έργο του και εις τους οποίους αποδίδονταν επίσης μαγικές ιδιότητες.

Εκ των ανωτέρω χωρίων και ιδίως του Χωνιάτη και της Συνόψεως προκύπτει ότι τα αναστενάρια πράγματι ήσαν γνωστά κατά τα τέλη του ΙΒ' αιώνα και ότι ταύτα εξετείνονταν

ευρύτερα της σημερινής περιοχής και στις πέρα του Αίμου ή περί τον Αίμο χώρες, αφού εκεί κήρυξε ο Πέτρος την επανάσταση και κατόπιν διάβηκε τον Αίμο προς λεηλασία των νοτίως αυτού βυζαντινών επαρχιών (Σύνοψις ενθ. αν.). « Καί ὡς εὐημερήθησαν τούτοις τὰ τῆς ἀποστασίας, μικρὸν ἠγησάμενοι τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν, καὶ κατὰ τῶν ἔξω τοῦ Αἴμου χωρῶν ἐπέρχονται, δηοῦντες ταύτας καὶ ἀφανίζοντες... ἔασαντες ταύτην (τὴν Πρεσθλάβαν) κατὰ τῶν ἔξω τοῦ Αἴμου ρωμαϊκῶν κτημάτων ἐπιστρατεύουσι, καὶ πολλὰ σώματα Ρωμαίων καὶ βόας καὶ ὑποζύγια, καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων πλῆθος οὐκ ἐλάχιστον διαρπάζουσιν ».

Εκτός όμως των ανωτέρω χωρίων ο Πολίτης είχε υπ' ὄψιν του και άλλα κείμενα, και παλαιότερα και νεότερα του ΙΒ' αιώνα. Ποια ἦσαν τα κείμενα αυτά δεν γνωρίζω. Ο πρώτος πραγματευθεὶς περὶ των αναστενάρων Χουρμουζιάδης, του οποίου και η περιγραφή παραμένει μέχρι σήμερα ως η μόνη αξιόλογος πηγή περὶ αυτών, σημειώνει τα του **Κυρίλλου του Αλεξανδρείας** λεγόμενα περὶ των **Εθνικῶν** Ιερῶν, οἵτινες κατὰ μερικές καταγέλαστες πανηγύρεις λαμβάνοντας τα αγάλματα των θεῶν περιέρχονταν στις πλατείες «**κατασειό-μενοι τε καὶ οἶον μεθύσκοντες, ὡς ἀχθοφοροῦντες ἄγαν**», προσθέτει σε αυτές και τις παρατηρήσεις του συγγραφέα του Ταμείου της Ορθοδοξίας (Θεοφίλου του Καμπανίας του ΙΙΙ αιώνα;) οι οποίοι προδήλως αναφέρονται σε συνήθειες παρόμοιες με των αναστενάρων.

Ἔτσι στο ΝΣΤ' κεφαλαίῳ το επιγραφόμενο « ὅτι οὐ διὰ τῶν εἰκόνων ἐνεργεῖ ὁ Σατανᾶς ...» ο συγγραφεὺς του Ταμείου θεωρεῖ ως ουχὶ θεμιτό να φέρουν οι λαϊκοὶ ἐπὶ των ὤμων εἰκόνες και να τρέχουν και να περιέρχονται με αυτές και προσθέτει: «**ὄθεν μὲ τὸ νὰ καταφρονῶνται αἱ εἰκόνες ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς κα! ἄλλους, παραδιδόμενοι εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν καὶ μεθύσων ἀνθρώπων, ὁ Θεὸς παραχωρεῖ καὶ ὁ Σατανᾶς ἐνεργεῖ τὰ ὅσα πολλοὶ εἶδον καὶ μεθ' ὄρκου βεβαιοῦσι νὰ γίνωνται, ἐν δυσβάτοις ὄρεσι καὶ φάραξι τοὺς βαστάζοντας τὰς εἰκόνας μετατοπίζων, ἔκφρονας καὶ ἐπτοημένους ἀποτελῶν, καὶ πολλάκις ὡς πετομένους περιφέρων ἐν ἰδρωτί πολλῶ διὰ τὰ ἄχθος τῆς θαυματουργοῦσης δῆθεν εἰκόνας**». Ασαφεῖς δε τίνες και αορίστους πληροφορίες παρέχει και ο Cousinieri περὶ των ἐν Ροδόπῃ οἰκούντων, στους οποίους αποδίδει οργιαστικὴ τῖνα **διονυσιακὴ** λατρεία, ἀλλ' αυτές υπαινίσσονται μεν οργιασμό τῖνα ἀνάλογο προς τον των αναστενάρων, βεβαίως όμως δεν αναφέρονται εἰς τα αναστενάρια.

Ὅσα μέχρι ἐδῶ ἱστορικά περὶ των αναστενάρων γνωρίζουμε, δεν εἶναι δυστυχῶς αρκετά, ὥστε να μας αποκαλύψουν την ἱστορικὴ ἀρχὴ τους ἀν δηλονότι κατὰ τον Μεσαίωνα ἀναπτύχθηκαν στην Βόρεια Θράκη, ὅπου ποικίλα ἔθνη και ποικίλες θρησκευτικὲς αἱρέσεις διασταυρώθηκαν, ἢ ἀν εἶναι παλαιὰ προχριστιανικὴ κληρονομιά. Ἀσχέτως όμως προς την ἀπόδειξη της ἱστορικῆς συνέχειας, πράγματι, καθὼς ἤδη παρατηρήθηκε ἀπὸ τον Χουρμουζιάδη, εἶναι **ἀξία σημειώσεως ἡ ομοιότητα των οργιαστικῶν τελετῶν των αναστενάρων προς τα ὄργια της ἐκ Θράκης εἰς την Ελλάδα διαδοθείσης οργιαστικῆς του Διονύσου λατρείας**. Τα θρακικά αυτά ὄργια, κατὰ την ἐπιτυχή περιγραφή του Rohde, τελούνταν στα ὄρη ἐν καιρῷ σκοτεινῆς νυκτός και ὑπὸ το ἀσταθῆς φως των δάδων, θορυβώδης μουσικὴ ἀντηχοῦσε, ο ταραχώδης ἦχος χάλκινων κυμβάλων, ἡ ὑπόκωφος βροντὴ μεγάλων τύμπανων και ἡ « **μανίας ἐπαγωγός ὁμοκλὰ** », κατὰ τον **Αισχύλο**, βαθυήχων αὐλῶν. **ὑπὸ την ἀγρία αὐτὴ μουσικὴ, του οἴνου και μεθυστικῶν ἐνίοτε καπνῶν καννάβεως διεγειρόμενοι οἱ θιασώτες χόρευαν ἐκβάλλοντας ἀγριεῖς ἰαχές**. Περὶ ασμάτων οὐδεὶς λόγος. Του χοροῦ ἡ ἐνταση δεν ἀφήνε την ἀπαιτούμενη προς τούτο πνοή. Διότι ο χορὸς αὐτός δεν εἶχε τίποτε το ομοιάζον προς το ἔρρυθμο βῆμα των ομηρικῶν Ἑλλήνων, που χόρευαν τον παιάνα. Ο θίασος των οργιαστῶν ἔτρεχε στα ὄρη χορεύοντας χορὸ μανιακὸ και δινούμενος και κλονιζόμενος και ἐνθουσιῶν. Οὕτω ο ἐξαλλος ἐπέπιπτεν ἐπὶ του ἱεροῦ ταύρου, τον ὅποιον ζῶντα κατακερμάτιζε και ὠμὰ τα κρέατα κατάπινε. Σκοπὸς δε του οργιασμοῦ τούτου ἦταν ο ἐνθουσιασμός, ἡ ἐνωση τουτέστι του ἀνθρώπου προς το θεὸ ἡ ἐνσάρκωση του θεοῦ στον ἀνθρωπο δια της **ἐκστάσεως**, την ὁποίαν ἐπετύγχαναν δια του χοροῦ, της μουσικῆς, του οἴνου και των **μεθυστικῶν καπνῶν**. Ἡ ομοιότητα των τελετῶν των αναστενάρων προς τα διονυσιακά τὰ ὄργια εἶναι καταφανής. Πρέπει δε να προστεθεῖ ὅτι και εἰς τους ἀρχαίους Θράκας ἀποδίδονταν **μαντικῆς** και ἄλλες ἰδιότητες στον Διόνυσο, καθὼς σήμερον στα αναστενάρια.

Τοιούτου είδους οργιαστικές τελετές δεν περιορίζονται μόνον στην Θράκη. Ανάλογα προς αυτές κατά την αρχαιότητα ήταν η φρυγική λατρεία του **Απιδός** και της **Κυβέλης**, κατά δε τους νεότερους χρόνους πλείστες τέτοιες παρατηρήθηκαν σε διαφόρους κατά φύση ή και προηγμένους οπωσούν λαούς. Οι τελετές αυτές ως επί το πλείστον τελούνται **υπό των μάγων ή των ιατρών της φυλής, των οποίων παράδειγμα πολύ γνωστό είναι οι Shaman των λαών της Σιβηρίας**. Όμοιοι προς αυτούς στη Βαλκανική είναι οι Ρουσαλτζήδες των Βουλγάρων, οι όποιοι περιερχόμενοι τα χωριά δια χορών μανιακών και έξαλλων θεραπεύουν κάθε ασθένεια. Κάτι δε παρόμοιο προς τα αναστενάρια αποτελούν προ ολίγων ετών ίσως δε και αποτελούν ακόμη, **εν Ρωσία οι αιρετικοί Christi, οι όποιοι ενόμιζαν ότι δια του χορού και της εκστάσεως κατώρθωναν να ενσωματώσουν οι μιν άνδρες τον Χριστό, οι δε γυναίκες την παρθένο Μαρία**.

Συμφώνως προς τ' ανωτέρω τα σημερινά αναστενάρια, είτε είναι λείψανο μεσαιωνικής αιρέσεως, είτε, πιθανότερο, **είναι εκχριστιανισμένο λείψανο της οργιαστικής θρακικής λατρείας του Διονύσου**, ήτις ακριβώς ως κοιτίδα αυτής είχε τον Αίμο, ανήκουν στην μεγάλη τάξη των οργιαστικών λατρειών, οι οποίες όλες, αρχαίες και νεότερες, σκοπό έχουν δια της **εκστάσεως** να αφομοιώσουν τον άνθρωπο προς το θεϊόν.

Βιβλιογραφία

1. Κύρια Πηγή: Α. Χουρμουζιάδη, Περί των αναστεναρίων και των άλλων τινών
2. παραδόξων, Εν Κωνσταντινούπολη 1873
2. Arnaudoff, Die Bulgarischen Fertbrauche 1917, ούτος αντλεί ως λέγει, από κάποιον Slaweikoff, οποίος προ αιώνας επισκέφτηκε τους τόπους, ουσιαστικά όμως τίποτα δεν προσθέτει στις ειδήσεις του Χουρμουτζίδη, πλην μόνο ότι τα Ελληνικά χωριά κατά τους μέσους αιώνες χαρακτηρίζει ως Βουλγαρικά
3. Ν. Βέη, Τα αναστενάρια κατά τους μέσους αιώνες εν Βυζαντίδι Α', σσ. 48 - 50
4. και τις παρατηρήσεις του Πολίτη στην Λαογραφία Α' σ. 343 κ. εξ.

Για την οργιαστική λατρεία του Διονύσου κυρίως

5. Rohde, Psyche II, σ. 5κ. εξ.
6. Otto Kern, Die Religion der Griechen I σ. 226
7. Nilsson, Gr. Feste σ. 258

Πηγή : Στίλπων Κυριακίδης Π, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τόμος Δ., σσ. 580 – 582

Θα άξιζε να πούμε δύο κουβέντες για την έννοια του Θείου και των Θεών. Οι Αρχαίοι Έλληνες μέσα από την ελευθερία της γνώμης και της φιλοσοφικής έρευνας -όποια άποψη ή Σχολή και αν πάρουμε- φαίνεται να μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως έβλεπαν τους Θεούς τους, μέσω της ορθολογιστικής σκέψης, ως επιστημονικές αλήθειες. (Πηγή: Περιοδικό Ιχώρ, τεύχος 45, άρθρο «Δελφοί ο Ομφαλός της Γης», Σπύρος Μακρής, σελίδα 10)

Τα αναστενάρια λοιπόν είναι μια σημαντικότερη απόδειξη πως ο Χριστιανισμός δεν επιβλήθηκε στους Έλληνες, εφόσον οι αναστενάρηδες επιμένουν στο «Χριστιανικό», γι' αυτούς, έθιμό τους παρά τις αντιδράσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας, αλλά και πως η αρχαία θρησκεία δεν είναι επιστημονική αλήθεια με θεούς που πηγάζουν μόνο ένεκα ορθολογιστικής σκέψης. Δύο χαρακτηριστικά έθιμα της ελληνικής λαϊκής θρησκευτικής παράδοσης. Αριστερά, τα -περίφημα πλέον Αναστενάρια που τελούνται σε αρκετές περιοχές κυρίως της Μακεδονίας, κατά την εορτή των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης. Δεξιά, η περιφορά του ανθοστολισμένου Επιταφίου το δειλινό της Μεγάλης Παρασκευής, με διαπιστωμένη την καταγωγή του από τις τελετές για τον Άδωνη.

Είναι πλέον και επιστημονικά τεκμηριωμένο ότι και τα δύο αυτά νεοελληνικά έθιμα όπως και πάρα πολλά άλλα π.χ. Αϊ Γιάννης ο Κλήδωνας, Κουρμπάνι κ.λπ. έχουν προχριστιανική προέλευση.

Τα Αναστενάρια, μάλιστα, αποτελούν κατάλοιπο πανάρχαιων τελετών πυροβασίας και το έθιμο επιζεί όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε ασιατικούς και αφρικανικούς λαούς, με βουδιστικό ή ανιμιστικό θρησκευτικό υπόβαθρο αντίστοιχα.

Ωστόσο, αυτή η προχριστιανική/παγανιστική προέλευση τέτοιων εθίμων δεν συνεπάγεται καθόλου ότι ο ελληνικός λαός έχει σήμερα παγανιστική κοσμοθέαση. Οι λαοί επιλέγουν να συνεχίσουν ορισμένα έθιμα, όταν κρίνουν ότι αυτά είναι συμβατά με τη «νέα» τους κοσμοθεώρηση ή να καταργήσουν άλλα, όταν δεν είναι συμβατά. Έτσι, παρατηρούμε πολλά έθιμα της προβουδιστικής θρησκείας Μπον στο Θιβέτ να έχουν ενσωματωθεί από τους Θιβετανούς στη διάδοχη βουδιστική παράδοση. Αντίστοιχα, ο ελληνικός λαός επέλεξε να καταργήσει την Ιερά Πορνεία ως ασύμβατη με τα χριστιανικά δεδομένα, αλλά να συνεχίσει λ.χ. την πυροβασία μέσα από τα Αναστενάρια προς τιμήν των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης ή τον επιτάφιο θρήνο του Άδωνη μέσα από τον Επιτάφιο προς τιμή του Χριστού.

Το βασικό σε αυτές τις περιπτώσεις δεν είναι λατρευτικός τρόπος, αλλά το αντικείμενο της λατρείας. Δηλαδή, το ποιον τιμά ο λαός με το συγκεκριμένο έθιμο. Για παράδειγμα, η τελετή του Επιταφίου αναβίωσε μόλις γύρω στο 1879 και έγινε αμέσως το πλέον αγαπημένο λαϊκό έθιμο. Αλλά, είναι φανερό ότι αν επιβάλλετο η λατρεία του Άδωνη μέσω του τόσο αγαπητού Επιταφίου, κανείς Έλληνας δεν θα συμμετείχε στην περιφορά του... Ο δε λαός θα έβρισκε άλλον τρόπο να ενσωματώσει τα λουλούδια στη χριστιανική λατρεία.

Πηγή : Βασίλειος Μπακούρος, Περιοδικό Τρίτο Μάτι, Ένθετο, τεύχος 145, «Ο Χαρακτήρας της Αναβίωσης της αρχαίας Θρησκείας & τα τραγικά λάθη μερίδας αρχαιοθρησκων Ελλήνων απάντηση σε όσα υποστηρίζει ο κ. Π. Μαρίνης, » Π. Μαρίνης, »

Οι αναστενάρηδες της Ελλάδας, δηλαδή οι πυροβάτες και πυροστάτες, διατηρούν αυτό το αρχαίο έθιμο, το οποίο όμως μετά την ίδρυση του Βυζαντίου εκτελούν εις χάρη του Αγίου Κωνσταντίνου και της Αγίας Ελένης ακόμη και κατ' αντίθεση με την Ιεραρχία και τους Μητροπολίτες της Εκκλησίας της Ελλάδας. Αυτό αποδεικνύει πως :

1. Οι Έλληνες δεν είναι δυνατόν να ασπιάσθηκαν τον Χριστιανισμό με την βία διότι κανείς δεν μπορεί να πείσει κάποιον να γίνει πυροβάτης και πυροστάτης επικαλούμενος Αγίους μια θρησκείας η οποία του επιβλήθηκε και συνεπώς στην οποία δεν «πιστεύει» ελεύθερα.

2. Οι Έλληνες εξακολουθούν, παρά τις αντιδράσεις των Ορθοδόξων Μητροπολιτών, να τηρούν το έθιμο για χάρη της Αγίας Ελένης και του Αγίου Κωνσταντίνου και να περπατούν και να στέκονται πάνω στα πυρωμένα κάρβουνα. Αυτό ξεκαθαρίζει το τοπίο και κάνει και τον πιο άπιστο να αντιληφθεί πως η θρησκεία την οποία ακολουθούν οι πυροβάτες - πυροστάτες δεν τους επιβλήθηκε και δεν τους επιβάλλεται.

Παρατηρήστε πως οι Έλληνες προτίμησαν να χάσουν την ελληνική γλώσσα παρά την θρησκεία διότι ούτως ή άλλως η τελευταία εξασφάλιζε την διατήρηση της γλώσσας τους μέσα από την Π.Δ. και την Κ.Δ.